

ВИЗИЯ, МАЩАБИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА НА ПРИВАТИЗАЦИЯТА В СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ

(Продължава от стр. 7)

Приватизацията на социалното осигуряване цели да създаде конкуренция, да подсили развитието на пазара на осигурителни услуги чрез ограничаване на държавния монопол. Така понятията „приватизация“ и „конкуренция“ могат да се разглеждат от две страни - преход от държавни към частни форми на администриране или цялостно поемане на отговорности, от една страна, и преход от монопол към конкуренция, от друга.

Ето защо в литературата се подчертава, че проблемът с приватизацията на социалното осигуряване не лежи толкова в контраста „държавно или частно“, а по-скоро се крие в дихотомията „монопол или конкуренция“.³ Затова политики като намаляване на осигурителните вноски, въвеждането на бонуси и данъчни облекчения понякога се определят като политики на приватизация на социалното осигуряване. Или, с други думи, самото въвеждане на пазарни механизми се разглежда като приближаване на държавния до частния сектор.

Приватизацията на социалното осигуряване е съпътствано и от процесите на дерегулиране и либерализация. Деретулирането в социалното осигуряване означава премахване или ограничаване на въведените от държавата правила и норми, които спъват конкуренцията. Най-често това се изразява в отпадане на държавните ограничения за достъп и ограничаване на държавната интервенция в този сектор. Когато ограниченията за пазарен достъп се премахнат на международно равнище, това вече означава либерализация на осигурителния пазар.

Приватизацията на социалното осигуряване често се асоциира и с комерсиализацията, т.е. преходът „работа без печалба“ към „работа за печалба“. По принцип работата с цел формиране на печалба е типична за частните носители на социалното осигуряване. Възможни са обаче и случаи на комерсиализиране и на държавни-

те осигурителни институции или пък най-малкото на генериране от тяхна страна на доходи в секторите на публично-частното партньорство. Типичен пример в това отношение е определянето на комисионни такси от страна на Националния осигурителен институт (НОИ) за събирането и трансфера на осигурителни вноски за универсалните и професионалните пенсионни фондове. Формирането на приходи от дейности по предоставяне на информация за осигурителния статус на осигурените лица и отсъствието или наличието на задължения у осигурителите на банки и други финансови институции също е комерсиализация на държавното осигуряване и има аспекти на приватизация.

ФОРМИ И ПРОЯВИ НА ПРИВАТИЗАЦИЯТА В СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ

В литературата⁴ се различават следните две форми на приватизация на социалното осигуряване:

● **Официално идентифицирана приватизация.** При нея преразпределя-

лението на отговорностите се насърчава активно от държавата и се урежда чрез промени в законите. Примери за такъв вид приватизация са случаите на закриване на някои от схемите за допълнително държавно осигуряване на определени категории служители (основно в страни от Латинска Америка) и прехвърлянето на тяхното осигуряване към частните пенсионни фондове. В България законово част от вноските в обществения фонд „Пенси“ се насочват към частно управлявани универсални и професионални пенсионни фондове от капиталов тип. Такава приватизация ще се осъществи и с Учителския пенсионен фонд, администриран сега от НОИ.⁵

● **Пълзяща, промъкваща се (creeping) приватизация.** Случаите на нейното проявление са много, но най-типични са примерите, когато с намаляването на размерите на пенсията и другите обезщетения или пък с въвеждането на по-строги критерии за достъп се създава пространство за развитие на доброволните частни форми на осигуряване. Така например повишаването на пенсионната възраст у нас насърчи развитието на доброволното пенсионно осигуряване, където се допуска 5 години по-ранно пенсиониране. Недоволството от общественото здравно осигуряване пък създава предпоставки за развитие на частните здравноосигурителни фондове. Този тип приватизация се наблюдава също и в страни, където има голям брой заети в различни алтернативни гъвкави форми на упражняване на труд - например като работа на непълнен работен ден, самонаетост, работа по различни субсидирани програми без осигурително покритие от държавните осигурителни системи. Съвсем естествено е в тези страни да възникнат частни форми на осигуряване и тези хора да се насочат към него.

Социалното осигуряване може да бъде организирано или да се прояви по „по-частен“ начин, да придобие частен характер в следните направления:

● по отношение на неговите институции - носители на осигуряването;

● по отношение на формите и начините на администриране;

● по отношение на кофинансирането на услуги или прехвърлянето на някои видове обезщетения върху работодателите или направо върху самите индивиди.

Приватизация по отношение на институциите означава, че държавните или квазидържавните форми на социално осигуряване отстъпват мястото си на недържавни институции. Следните институции, носители на социалното осигуряване, могат да заменят държавното или квазидържавното обществено осигуряване:

● неправителствени организации (неформираци печалба), включително религиозни и благотворителни организации, групи за взаимопомощ и други, като се разчита те да организират дейността по социалната сигурност по един по-прозрачен и ефективен начин;

● **синдикалните и/или работодателските организации** - в качеството им на своеобразни първостепенни разпоредители с фондовете на социалното осигуряване;

● **комерсиални (пазарни) юридически лица** - с идеята, че пазарната конкуренция ще доведе до по-добро обслужване и по-високи компенсации при настъпване на осигурителен риск.

Приватизацията на социалното осигуряване в институционален план е свързано със следните принципи:

● **Свобода и автономност** на решенията на носителите на социалното осигуряване по отношение на предлаганите осигурителни схеми, насочеността към определени групи клиенти, инвестиционните портфейли,

таксите и удържките;

● **Финансова отговорност** на носителите на социалното осигуряване по отношение на надеждност и цена на предлаганите схеми, качеството на обслужване, управлението на инвестициите, сигурността, доходността и ликвидността;

● **Правото на свободен избор на субектите на осигуряването** при избор на схема, договарянето на цена, условия за достъп до права, коефициент на заместване на дохода, степента на сигурност и ликвидност.

Приватизацията на социалното осигуряване по начините на администриране също може да има различни прояви. Така например доставчици на здравни услуги или на услуги по профилактиката и рехабилитацията на гражданите могат да бъдат държавни или частни здравни заведения. Самата продажба на държавни заведения е форма на приватизация на общественото осигуряване. Паричните обезщетения от социалното осигуряване могат да се получат директно от държавната (или публичната) осигурителна институция или чрез посредник - пощенски служби, банки или пък от работодателя. В този смисъл имаме частична приватизация на определен сектор от осигурителния процес. По същия начин могат да бъдат възлагани на други частни субекти дейности като събирането и предоставянето на информация на осигурените, съхранението на данните и други чисто осигурителни дейности. Смисълът на тази форма на приватизация е да се използват готови мрежи на пазарни субекти, които да доведат до намаляване на административните разходи.

(Следва)

³ Building Social Security: The Challenge of Privatization. International Social Security Series, V. 6, 2001, p. 14

⁴ Building Social Security: The Challenge of Privatization. International Social Security Series, V. 6, 2001, p. 7

⁵ Според законовите разпоредби средствата в него ще се прехвърлят в универсалните пенсионен фонд след 2010 година.

КЪДЕ СА ТЕ СЕГА?

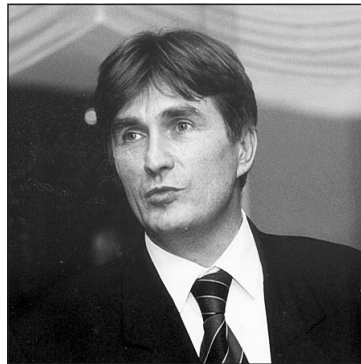
Христо Христов - първи директор на Дирекция за застрахователен надзор

МОЯТА ЛИЧНА АМБИЦИЯ БЕ ДА ПОСТАВЯ ЗАСТРАХОВАНЕТО НА ЯСНА И ПРОЗРАЧНА ЗАКОНОВА БАЗА

(Продължава от стр. 8)

- Съпада ли представата ви за застрахователния надзор с това, което днес извършва Управлението за застрахователен надзор в новите условия? Какво мислите за огромното административно тяло и за тежката машина на Комисията за финансов надзор? Коя е необходимата, идеалната структура за надзор на застраховането според вас?

- Мисля, че с интегрирането на застрахователния надзор и други надзорни институции в Комисия за финансов надзор/КФН/ малко се избърза и се стигна до известно механично обединяване на надзорни структури с всички произтичащи от това отрицателни последици, една от които е и споменатото от вас „отежняване“ на застрахователно-надзорната дейност. След обединението таксите, събирани от застрахователите, се превърнаха в едно от основните пера за издръжката на КФН за сметка на таксите, събирани от останалите надзорни институции в комисията. Това не създава предпоставки за намаляване на таксите, заплащани от застрахователите за надзора, което е отдавна належашо. Според мен към създаването на КФН трябва да се върви постепенно, поетапно, като първи от тези етапи би могло да бъде

обединяването на надзора върху застрахователната и осигурителната дейност поради голямото сходство между тях. А обединяването на застрахователния и осигурителния надзор с надзора върху инвестиционната дейност ми навява неприятни аналогии от краткото и несполучливо интегриране на застрахователния надзор с контрола върху хазарта под шапката на бившата Агенция за надзор върху застраховането и хазарта.

Освен това бих посъветвал колегите от надзора да не гледат винаги с известно подозрение към застрахователите и застрахователните посредници, защото мнозинството от тях са отлични експерти с голям практически опит, и да се стремят да изграждат с тях открити отношения

на взаимно доверие и уважение, а не на мнителност и лицемерие.

- Имахте много идеи през времето, когато оглавявахте Дирекцията за застрахователен надзор, както и лични амбициозни цели. Кои или коя не успяхте да осъществите и по какви причини? Силно препоръчате например в „Застраховател“ да стане издание на Асоциацията на българските застрахователи.

- Известно е, че имах идея да се построи една сграда, под покрива на която да бъдат застрахователният надзор, Националното бюро „Зелена карта“, Гаранционният фонд, асоциациите, респективно съюзите на българските застрахователи, на застрахователните брокери и застрахователните агенти и в „Застраховател прес“, което в най-голяма степен би съответствало не само на браншовия, но и на обществения интерес. Дори бях осигурил терен за тази цел и паралелно с това се провеждаше политика на строги икономии през първите няколко години от дейността на ДЗН, за да се съберат необходимите средства. За съжаление тези отлични намерения бяха осуетени от Министерството на финансите. Когато преди време от пресата научих за идеите на Милен Велчев да се строят хотел и бизнессграда на това място, разбрах,

че държавническият дух, който съществуваше в Министерството на финансите, е изчезнал, а е надделял комерсиалният. Надявам се този държавнически дух да се върне. И понеже познавам професионализма на доц. Пламен Орешарски, вярвам, че това ще стане много скоро.

Между прочем и до ден днешен застрахователният надзор, вече в състава на КФН, няма самостоятелна сграда. Той заедно с другите надзорни институции, обединени в комисията, е принуден да заплаща наем за ползваните от него помещения за изпълнение на служебните си задължения по държавно контролиране и регулиране на такъв важен народно стопански подотрасъл като застраховането. Това за сетен път показва, че правителствата на Република България и до ден днешен не държат сметка за важността и пълната независимост на националния орган за надзор върху небанковия финансов сектор.

- Къде сте сега, г-н Христов, и с какво се занимавате?

- В ЗД „Евроинс“ АД. Едно много добре структурирано и ръководено застрахователно дружество, коректно към своите клиенти. В това дружество колективът е сплав от стари и млади много добре подготвени амбициозни хора. Спомням си, че на 8

март 1984 г. в Будапеща след победата на женския баскетболен отбор на „Левски Спартак“ на финала за КЕШ нашите привърженици пееха: „Хем сме най-красиви, хем сме най-добри“. Та това се отнася и за дружеството, в което работя.

- Продължавате ли да четете в „Застраховател прес“ и какво е за вас той?

- Надявам се, че си спомняте добре как още през 1997 г. се пострах да окажа необходимата подкрепа на вестника, тъй като тогава, а и все още той остава единственото периодично печатно издание на застрахователна тематика. Затова следя вестника постоянно и никога не съм преставал да го следя. За мене той винаги е оставал актуален ориентир за застрахователния бизнес както у нас, така и в света.

- Какво е днешното ваше послание към застрахователите на българския застрахователен пазар. И какво ще им пожелаете?

- Да защитават достойно и ефективно българските национални икономически интереси в сферата на застраховането, което ще бъде особено необходимо след влизането в ЕС от началото на следващата година.

**Въпросите зададе
ПЕТЪР АНДАСАРОВ**